

11. Івахів Ю. Аналітичні показники рентабельності: сутність і методика розрахунку / Ю. Івахів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 11. – С. 29–37.
12. Коваль П.В. Управління економічним зростанням аграрних підприємств / П.В. Коваль // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С.56-64.
13. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – С. 66-77.
14. Четвериков А.В. Основные направления повышения эффективности экономического механизма хозяйствования в агропродовольственных агрохолдингах / А.В. Четвериков // Экономические науки. – 2009. – № 8. – С. 145–148.
15. Chrastinova Z. Economic and financial position of agricultural enterprises in the period before the accession to the European Union / Z. Chrastinova // AGRIC. ECON. – CZECH, 50, 2004 (11). – P. 486–494.
16. Economic Assessment of Land Retirement in a Transition Economy: a Study Case of Ukraine / Oleg Kucher, Alan R. Collins, Jerald J. Fletcher. – Southern Agricultural Economics Association Annual Meeting, Orlando, FL, February 6-9, 2010. – 27 p.
17. Mahoney, J. (1992). The choice of organizational form: vertical financial ownership vs. other methods of vertical integration. Strategic Management Journal 13: 559-584.
18. Ukraine Sector Competitiveness Strategy, Agribusiness Working Group, internal working document, OECD, 2012, Paris.
19. Zos-Kior, Nikolay V. Foreign economic activity management of Ukrainian enterprises in conditions of globalization / Nikolay V. Zos-Kior, Valeriy Y. Ilyin. – Bibliogr. // Ekonomiczno-Informatyczny Kwartalnik Teoretyczny. – 2011. – Nr 28. – S. 87-96.

Стаття надійшла до редакції 02.07.2014 р.

*

УДК 338.242:[332:338.43]

І.А. РОМАНЮК, аспірант*
Полтавська державна аграрна академія

Державна соціальна політика в забезпеченні продуктивної зайнятості сільського населення

Постановка проблеми. Зайнятість населення є одним із найважливіших макроекономічних показників, що разом з обсягом ВВП визначає економічну кон'юнктуру національного ринку, впливає на рівень життя населення, забезпечує добробут кожного громадянина країни. Це зумовлює необхідність державного регулювання зайнятості для забезпечення її оптимальності та ефективності. Особливої уваги з боку держави й органів місцевого самоврядування потребує регулювання зайнятості населення, що мешкає на сільських територіях. Причин такої уваги кілька, і вони загальновідомі: це глибока та системна криза аграрного сектора (згортання сфери застосування праці через спад обсягів сільськогосподарського виробництва), занепад сільських територій (майже зруйнована соціальна інфраструктура, зникають малі села), негативні демографічні

процеси, що характеризуються тотальним старінням сільського населення, вимиранням українського села, й багато інших. Зважаючи на досить високу питому вагу сільського населення в загальній чисельності населення України (32%), важливість та актуальність проблем зайнятості на сучасному етапі аграрного реформування важко переоцінити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зауважити, що з початком ринкових перетворень в українському суспільстві проблеми зайнятості та безробіття постійно знаходяться у центрі уваги вітчизняних учених, що вивчають проблеми державного регулювання економіки, економіки праці й соціально-трудова відносин. Вагомий внесок у розробку цих проблем зробили Л. Безтелезна [1], В. Бідак [2], Т. Голікова [3] та ін. Проблеми зайнятості сільського населення порушують у своїх працях Е. Лібанова [4], П. Мазурок [5] й ін.

Мета статті – обґрунтування теоретико-методичних засад державної політики за-

* Науковий керівник – Л.О. Мармуль, доктор економічних наук, професор.
© І.А. Романюк, 2014

безпечення продуктивної зайнятості сільського населення. Методичну основу становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської, економічної та споріднених із ними наук.

Виклад основних результатів дослідження. Оптимальна зайнятість населення передбачає підвищення частки приватного сектора в економіці, створення інфраструктури для ефективного функціонування ринку праці. У зв'язку з цим необхідно визначити в сільському господарстві стратегію короткострокового і середньострокового розвитку у сфері зайнятості, що передбачає вибір оптимальної моделі, створення соціально-економічного й правового механізму регулювання зайнятості трудових ресурсів. При цьому доцільно, вважаємо, дотримувати таких основоположних принципів:

стабільне зростання економіки. Це означає, що пріоритетом у стратегії зайнятості може бути ефективне функціонування економічної системи як базису: чим сильніше економіка, тим менш проблематичною є зайнятість. Для кожного рівня розвитку економіки характерний і відповідний рівень зайнятості, що є для неї природним, тому продуктивна зайнятість завжди зводиться до стійкого розвитку суспільного виробництва, підвищення його ефективності;

обґрунтованість організаційно-економічних заходів, що приймаються. Тут йдеться про те, що кожне економічне рішення має проходити державну експертизу з погляду його активної дії на мотивацію праці, на якнайповніше використання всіх його потенційних ресурсів, підвищення гнучкості ринку праці. Так, якщо вводиться контроль або обмеження розмірів заробітної плати по сферах та галузях економіки, то бажано одночасно проводити зниження податкових ставок, індексацію мінімального рівня винагороди за працю;

комплексність ухвалених рішень. Виробництво, що розвивається, економічне зростання з погляду зайнятості повинні поєднувати в собі елементи як попиту на робочу силу, так і її пропозиції. На перехідному етапі від «плану до ринку» рішення щодо економічної політики й у сфері зайнятості

залежно від ситуації, що складається, мають бути комплексними. В єдності та комплексі вони мають бути спрямовані на проведення ефективної структурної перебудови, формування і розвиток ринку праці;

дотримання принципу регіональності. Це означає, що, з одного боку, потрібно врахувати регіональний характер становлення ринку праці, а з іншого – необхідність комплексного підходу до проблеми зайнятості в регіоні, задовольняючи інтереси в питаннях працевлаштування як зайнятого, так і незайнятого населення.

При розгляді проблеми зайнятості сільського населення необхідно мати на увазі взаємодію трьох основних суб'єктів економіки й різні вектори їхніх інтересів щодо питань зайнятості [1]. Суб'єкти: населення, бізнес і держава. У кожного з них свої інтереси у відносинах зайнятості, свої чинники та критерії участі трудових ресурсів у трудовій діяльності. Необхідні чинники й умови зайнятості сільського населення з погляду сільського жителя: наявність землі та природних ресурсів, їхня економічна і юридична доступність до використання, прибутковість (наявність прийнятної земельної ренти); виконання органами влади своїх функцій щодо реалізації та захисту прав громадян на повну, продуктивну і вільно вибрану зайнятість; професійно-кваліфікаційні навички роботи в умовах сільської місцевості; наявність на селі соціальної інфраструктури (житло, засоби комунікацій, сфера освіти, медичне обслуговування, сфера культури). Чинники й умови зайнятості сільського населення з погляду держави (суспільства): сприятлива демографічна ситуація на селі, що забезпечує адекватну обсягу ринку праці пропозицію робочої сили; наявність робочих місць у сільській економіці та платоспроможного попиту на робочу силу; ефективний розвиток виробництва товарів і послуг у різних сферах економіки села; відповідність професійно-кваліфікаційних характеристик робочої сили вимогам ринку праці; наявність соціально-інженерної інфраструктури, доступного житла й екологічної безпеки життєдіяльності на селі; конкурентоспроможний ринок вітчизняної продукції в умовах вільної конкуренції; дотримання суб'єк-

тами економіки юридичних норм і законів господарської діяльності.

Державна політика забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення – це науково обґрунтована діяльність держави щодо системного регулювання розвитку людського потенціалу, залучення населення до продуктивної праці, яка узгоджується із загальним курсом реалізації стратегічно важливих соціально-економічних реформ у країні, обумовлена дією комплексу нормативно-правових актів і відповідних управлінських рішень (указів, постанов тощо) та пов'язана з адекватними економічними, правовими, адміністративно-організаційними засобами і методами її реалізації, що узгоджуються із загальнодержавними й місцевими інтересами задля досягнення цілей соціально-економічного піднесення [3].

Сучасна теорія державного управління пов'язує соціально-економічне зростання держави з еволюційними змінами в розвитку продуктивних сил суспільства, де основною складовою, без перебільшення, вважається людський потенціал. У свою чергу, відтворення, розподіл і перерозподіл трудового населення передбачає створення в державі розвинутої системи зайнятості, в якій реалізується конституційне право кожної конкретної людини на працю, що є головним фактором досягнення власного добробуту та високого рівня життя населення в цілому.

У науковій літературі, у т.ч. із державного управління, існують різні підходи до осмислення зайнятості, її форм, видів, типів, функцій, методів забезпечення тощо. Порівнюючи їх, неважко помітити дві суттєві відмінності: з одного боку, превалювання економічних відносин, з іншого – переважний наголос на забезпечення громадян робочими місцями, задоволення потреб людей у праці. Це дає змогу виокремити стосовно зайнятості такі її основні види, як повна, раціональна та ефективна зайнятість, а також дійти висновку, що для змістовної характеристики зайнятості необхідно враховувати її функціональне значення й рівень реалізації.

У цьому відношенні економічною функцією зайнятості можна вважати діяльність економічно активного населення зі створення суспільного продукту або національного

доходу [2]. Соціально-економічна ж функція зайнятості пов'язана із задоволенням потреб у матеріальних та духовних благах як усього населення, так і безпосередніх суб'єктів діяльності щодо одержання ними доходу або прибутку. Нарешті, соціальна функція зайнятості виявляється у задоволенні потреби окремої людини у праці, підприємстві, самозайнятості, бізнесі, реалізації її особистих інтересів, розвитку здібностей та творчого потенціалу, одержанні реальних можливостей для вертикальної мобільності й досягнення бажаного статусу.

Зазначене уможливило ввести і обґрунтувати поняття “продуктивна зайнятість сільського населення” як синтетичне, що певною мірою корелює з поняттями “повна, раціональна й ефективна зайнятість сільського населення”, та з'ясувати особливості її забезпечення на макро- (державна), мезо- (регіон, міжгалузевий і галузевий комплекси) та мікро- (підприємства) рівнях.

Нове ставлення до сфери зайнятості, зокрема до упровадження ідей продуктивної зайнятості сільського населення, актуалізує регіональний рівень державного управління. З одного боку, регіон є більш “чутливим” порівняно із загальнодержавним рівнем до змін у трудових ресурсах. Він легко піддається моніторингу завдяки відносній однорідності природних ресурсів і культурних традицій, прозорості в обліку матеріально-виробничого та інтелектуального потенціалу й т. ін. Отже, йому притаманна реальна здатність максимально збалансувати потреби економічно активного населення в робочих місцях з їх пропозицією на регіональному ринку праці. Саме місцевій владі під силу контроль та сприяння створенню відповідних умов для вільного обрання окремим громадянином сфери, способу, форми й напрямку діяльності, що належить до важливих завдань продуктивної зайнятості сільського населення. З іншого боку, поступове упровадження елементів продуктивної зайнятості сприяє розвитку всієї системи соціально-економічних відносин і забезпеченню високої якості життя [4].

Досвід країн із розвинутою ринковою економікою доводить про зростання ролі держави в регулюванні сфери зайнятості

сільського населення на основі фінансово-кредитних, структурно-організаційних, податкових та інвестиційних впливів на ринок праці, застосування елементів активної (створення нових робочих місць, сприяння працевлаштуванню і самозайнятості, перепідготовка тощо) і пасивної (надання матеріальної допомоги, консультацій та ін.) політики зайнятості, можливо, з певними перевагами однієї з них.

З огляду на складну суспільно-політичну ситуацію, яка склалася в Україні, анексію частини території, тривалу антитерористичну операцію на Донбасі прогнозується падіння валового внутрішнього продукту, зайнятості й доходів населення на рівні 7,0 % і більше. Це спонукає Уряд країни до зосередження значної частини бюджетних коштів на індексації пенсій та зарплат, надання адресної допомоги соціально незахищеним верствам населення, гуманітарної допомоги й виплат постраждалим або їхнім сім'ям у зоні антитерористичної операції, переміщенням особам із метою облаштування.

Поряд із цим необхідно забезпечити реальні соціально-економічні умови для створення та розбудови громадянського суспільства, створення нових робочих місць і стабілізації ринку праці в цілому. Серед нових суспільно-економічних реалій, які потребують фінансової підтримки та є одночасно сферами прикладання праці, – широкомасштабний волонтерський рух, соціальні ініціативи, ремонт, відновлення, будівництво й облаштування житла для можливих переселенців, створення додаткових потужностей у пов'язаних галузях, виробництві продуктів харчування тощо.

Тому досить привабливою та плідною для сучасного українського суспільства є якісно нова модель соціально-економічного зростання – інноваційно-інвестиційна модель, сутнісними ознаками якої можна вважати:

домінування безперервного процесу запровадження інновацій;

невпинне зростання ролі творчого елемента в трудовій діяльності;

високий і стабільний попит на технологічне вдосконалення у сферах виробництва та послуг;

затребуваність науки, фундаментальних і прикладних наук в усіх сферах життєдіяльності;

постійне удосконалення структури зайнятості сільського населення, підтримка попиту на високоосвічені кадри;

реальні соціально-економічні й правові умови для збільшення обсягів та напрямів інвестування як у галузевому, так і територіальному розрізі тощо.

Багатофакторна зумовленість механізмів управління в державній політиці забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення вимагає їхньої класифікації з урахуванням як напрямів цієї політики, так і специфіки управлінських та економічних важелів, які вона використовує для регулювального й координаційного впливу на використання й відтворення робочої сили [5]. Можна виділити чотири основні функціональні види механізмів управління у державній політиці забезпечення продуктивної зайнятості сільського населення: нормативно-правовий, соціально-економічний, фінансово-вартісний та організаційно-управлінський механізми.

Їх доцільно використовувати у розв'язанні принаймні трьох груп завдань, які мають становити зміст державної соціальної політики: формування навчання, підготовки й перепідготовки кадрів, забезпечення продуктивної зайнятості відповідно до стандартів ЄС; реструктуризація та модернізація економіки, особливо Донбасу й інших індустриальних територій; реформування системи надання соціальної допомоги у напрямі посилення її адресності та доступності.

Висновки. Одним із найважливіших аспектів активної політики зайнятості є постійне підвищення кваліфікації працівників. Досвід усіх країн показує, що ймовірність опинитися без роботи знижується із зростанням кваліфікації. Певне місце в регулюванні зайнятості займають громадські роботи. Їх використовують на регіональних рівнях у багатьох країнах. Організація громадських робіт пов'язана не тільки з економічними і соціальними проблемами безробіття, а й з охороною навколишнього середовища, розвитком соціальної та економічної інфраструктури регіонів. Недоліком громадських

робіт є те, що, як правило, вони не сприяють зростанню кваліфікації безробітних і ускладнюють їм пошук постійної роботи. У сільській економіці коло громадських робіт досить вузьке, оскільки більшість сезонних робіт вимагає певної кваліфікації. Важливим напрямом сприяння активній політиці зайнятості є розвиток самозайнятості та підприємництва, який спрямований на ство-

рення умов для того, щоб люди могли самі для себе створювати робочі місця.

Систему регулювання зайнятості сільського населення доцільно формувати з урахуванням особливостей сільської економіки, її інфраструктури, стану зовнішнього й внутрішнього ринків праці провідних галузей регіону, умов розподілу і використання сільських трудових ресурсів.

Список використаних джерел

1. *Безтелесна Л.І.* Державне регулювання зайнятості: [підруч.] / Л.І. Безтелесна, Г.М. Юрчик. – Рівне : НУВГП, 2006. – 210 с.
2. *Бідак В.* Складові системи державного регулювання соціального розвитку і соціального захисту / В. Бідак // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 1. – С. 35-41.
3. *Голікова Т.В.* Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика: [моногр.] / Т.В. Голікова. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 296 с.
4. *Лібанова Е.* Незареєстрована зайнятість в Україні: формування й можливості державного регулювання / Е. Лібанова, А. Баланда // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 4. – С. 3-8.
5. *Мазурок П.* Державні заходи щодо регулювання диференціації доходів населення і зниження бідності / П. Мазурок // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 6. – С. 21-25.
6. *Barrett, Garry F.,* 2000. "The effect of educational attainment on welfare dependence: Evidence from Canada," *Journal of Public Economics*, Elsevier, vol. 77(2), pages 209-232, August.
7. *Stephanie Aaronson & Bruce Fallick & Andrew Figura & Jonathan Pingle & William Wascher,* 2006. "The Recent Decline in the Labor Force Participation Rate and Its Implications for Potential Labor Supply," *Brookings Papers on Economic Activity*, Economic Studies Program, The Brookings Institution, vol. 37(1). – P. 69-154.
8. Focus on Sustainable Development. Nordic Key Indicators 2006. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2006. – 18 с.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2014 р.

*

УДК 349.2; 331.212.24

А.О. ПОЛІЩУК, аспірант*
Житомирський національний агроекологічний університет

Адаптація трудового законодавства України до норм європейського права

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах постає проблема заборгованості з оплати праці, яка є достатньо багатогранною. Вона завдає збитків національній економіці не тільки самим фактом заборгованості, а й стримує купівельний попит населення, що у свою чергу гальмує господарську діяльність підприємств, призводить до різного роду вимушених неплатежів, провокує пов'язані з цим майнові супереч-

ки. Одним із шляхів вирішення даного питання є адаптація законодавства України до норм європейського права в площині гарантування оплати праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблема залишається недостатньо дослідженою. Основним джерелом інформації є законодавчі акти та нормативні документи України [3, 4, 5], ЄС [6, 7, 9] і міжнародних організацій [8, 10]. Дослідженням процесу адаптації трудового законодавства України до правових норм Європейського Союзу займалися такі вчені, як Н.М. Мужикова, В.Ф. Пузирний, Л.А. Се-

* Науковий керівник – В.М. Микитюк, доктор економічних наук, професор.
© А.О. Поліщук, 2014